

Ministerie van Defensie
t.a.v. Directie Materieel, Vastgoed, Leefomgeving en Duurzaamheid
Postbus 20701
2500 ES DEN HAAG

ONDERWERP	Zienswijze Notitie Reikwijdte en Detailniveau Nationaal Programma Ruimte voor Defensie	TELEFOONNUMMER	+31639778426
		E-MAILADRES	christiaan.van.zanten@provincie-utrecht.nl
DATUM	30-01-2024	DOMEIN/OPGAVE	SLO
DOCUMENTNUMMER	UTSP-1745350103-44457	TEAM	SRO
REFERENTIEDATUM	06-02-2024		
VAN	Christiaan van Zanten		

Geachte meneer / mevrouw,

Hierbij geven wij onze zienswijze op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor de plan-mer bij het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie.

De aanwezigheid van Defensie heeft door de eeuwen heen grote invloed gehad op de ruimtelijke inrichting van de provincie Utrecht. Variërend van de oefenterreinen op de Heuvelrug tot forten, vestingen en waterlinies. Dit leidde tot beperkingen maar ook tot bijzondere kwaliteiten zoals historische banden met de krijgsmacht en zelfs de status van werelderfgoed. Keuzes van Defensie kunnen dus voor zeer lange tijd bepalend zijn voor de ruimtelijke inrichting en hebben invloed op andere opgaven.

Het is evident dat het belang van onze nationale veiligheid in een veranderende wereld vraagt om ruimte voor Defensie. Wij zien het ook als onze verantwoordelijkheid om hier een bijdrage aan te leveren. Tegelijk is dit ruimtegebruik niet zonder impact. Diverse behoeftes van Defensie hebben in meer of mindere mate impact op het milieu, de omgeving en (de mogelijkheid voor realisatie van) andere ruimtelijke ontwikkelingen. Het is noodzakelijk om dit goed te onderzoeken. Dit vraagt ook om een zorgvuldige afweging op verschillende schaalniveaus (nationaal, regionaal en lokaal). Wij ondersteunen daarom het voornemen om de effecten van de behoeftes van Defensie op een integrale wijze in beeld te brengen.

Wij hebben de volgende opmerkingen over de NRD:

- **Meer concrete informatie:** er is behoefte aan meer inzicht over het hoe, wat en waar, met name bij grote zoekgebieden. Bijvoorbeeld: het aantal bewoners in een zoekgebied of hoeveel natuur- of recreatiegebieden worden geraakt door een ontwikkeling. Bij helikopter laagvlieggebieden willen wij weten hoeveel uren/dagen en tijden per jaar per gebied wordt voorzien en of de laagvlieggebieden ook gelden boven woningen (zie opmerking kaartbeeld). Er is nu alleen een landelijk getal benoemd. Voor de

beoordeling van veiligheid hebben we ook behoefte aan meer inzicht, zoals over vervoer of aanwezigheid van gevaarlijke stoffen.

- Kaartbeelden: uit de NRD is niet altijd eenvoudig op te maken wat de begrenzing is van gebieden of waar een behoefte speelt. In het plan-MER is behoefte aan duidelijke kaartbeelden waar ook op ingezoomd kan worden. Zo is het voor ons onder meer mogelijk gebieden te vergelijken met kaartbeelden uit ons beleid of Omgevingsverordening. Dit betreft in ieder geval: figuur 3.1, 3.2, 4.6, 4.10, 4.11 en 4.12. Wij missen een lijst met (bestaande) locaties, gekoppeld aan een duidelijk kaartbeeld.
- Natuurterreinen zonder beschermde status: de grootste defensierterreinen in onze provincie zijn geen onderdeel van het Natuur Netwerk Nederland, maar functioneren wel als zodanig. Behalve de aanwezigheid van soorten gaat het daarbij ook om het netwerk van aaneengesloten natuurgebieden. Dit specifieke belang moet onderdeel zijn van het onderzoek naar de effecten op de biodiversiteit. Daarnaast zijn er ook weidevogelkerngebieden en oude bosgroeiplaatsen die buiten NNN of Natura 2000 liggen. Deze hebben in onze provincie een beschermde status. Daarnaast ligt in onze provincie het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug.
- Landschappelijke waarden: de landschappelijke waarden komen beperkt aan de orde. Dit verdient meer aandacht, zowel bij de leefomgevingsfoto als de beoordeling en selectie. Zie onze Kwaliteitsgidsen Utrechtse Landschappen.¹
- Specificering beoordeling biodiversiteit: de NRD meldt een toets op het aspect 'beschermde soorten en biodiversiteit'. Wij vragen in het bijzonder aandacht voor soorten die niet alleen voorkomen binnen natuurgebieden (vleermuizen, vogels). Bij vogels speelt in het bijzonder de cumulatie van plannen, bijvoorbeeld de combinatie van windturbines en defensieactiviteiten. Bij de criteria wordt gekeken naar de ligging in NNN of Natura 2000, en voor wat betreft Natura 2000 voor de afstand m.b.t. stikstofgevoelige habitats. Hierbij zou het aspect 'verstoring' ook een rol moeten spelen (zeker in het kader van externe werking van Natura 2000-gebieden).
- Inzicht in de effecten van een cargo route voor drones: de NRD maakt nog niet duidelijk wat de effecten zijn van een drone. Naast geluidshinder en veiligheid denken wij voor onze provincie specifiek aan de betekenis voor de ruimte in het luchtruim. Daarbij wijzen we in het bijzonder op een mogelijke 4^e aanvliegroute voor Schiphol. En wij willen inzicht in eventuele juridisch-planologische belemmeringen die dit met zich meebrengt.
- Inzicht in de planologische belemmeringen van een laagvlieggebied voor helikopters: de NRD stelt dat in een laagvlieggebied sprake zal zijn van een 'licht ruimtelijk regime'. Mogelijk bestaat dit uit belemmeringen voor hoge objecten als windmolens, maar wellicht ook hoogspanningsverbindingen, woningbouw of zonnepanelen (vanwege reflectie van licht). Het oefenen boven bebouwingskernen geeft overlast, het is nog niet duidelijk of kernen ook vallen binnen het toegestane gebied. Wij hebben behoefte aan meer concrete informatie over de ruimtelijke belemmeringen die zo'n regime inhoudt. We willen daar helderheid vanwege de relatie met vele andere ruimtelijke ontwikkelingen in dit gebied.
- Risico op branden: bij het thema gezonde en veilige leefomgeving vragen wij specifiek aandacht voor het risico op branden in bos- en heidegebieden op of nabij oefenterreinen (bijvoorbeeld een gebied als de Leusderheide). De combinatie van klimaatverandering en specifieke activiteiten van Defensie leiden mogelijk tot een verhoogd risico op brand.
- Stiltegebieden: de provincie kent stiltegebieden, waar de rust wordt beschermd ten behoeve van de gezondheid van onze inwoners. Dit mist bij de aspecten in het beoordelingskader. Over de hele provincie wordt stilte/rust steeds meer bedreigd en schaars. Het is voor de MER van belang dat er ook rekening wordt gehouden met cumulatie van bronnen (ook voor woongebieden geldt dit). Er zijn hiervoor ook regels gesteld op rijksniveau in de Regeling beperking geluidhinder luchtvaart.
- Norm luchtkwaliteit: de NRD licht niet toe aan welke normen getoetst worden. Voor de volledigheid raden wij aan ook te toetsen aan WHO-advieswaarden. Dit sluit aan bij ons provinciale streven om aan deze normen te gaan voldoen.

¹ <https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/natuur/landschap>

- **Beoordeling m.b.t. zoekgebieden windturbines:** in het selectiekader (5.2) wordt voor het aspect 'afstand tot windturbines' gekeken naar 'concrete RES zoekgebieden voor windenergie'. De provincie heeft op 9 januari jl., op basis van een plan-MER, de meest kansrijke gebieden aangewezen voor windenergie, deels aanvullend op de RES.² De NRD moet in de beoordeling rekening houden met deze locaties. Dit betreft hoogtebepalingen vanuit Defensie (zoals vliegroutes en radar), eisen bij locatie specifieke vestigingen (zoals uitbreiding Vlasakkers en locatie Leusderheide) en vrijwaringsafstanden tot windturbines. Specifieke kansrijke gebieden, waar rekening mee gehouden moet worden, zijn de Vlasakkers en langs de Leusderheide. Deze locaties zijn ook onderdeel van het programma Opwek van Energie op Rijksvastgoed (OER). Binnen het alternatief voor laagvlieggebieden voor helikopters liggen diverse zoekgebieden voor windturbines: gemeenten Montfoort en Woerden ten zuiden van de A12, gemeente Lopik tussen Polsbroek en Cabauw, gemeenten Montfoort en Oudewater in de polders ten westen van Montfoort, gemeente Lopik bij bedrijventerrein De Copen, gemeente Lopik rondom de N210 nabij IJsselstein en Benschop, gemeente Vijfheerenlanden bij Meerkerk, ten oosten van Lexmond en nabij de A27, ten zuiden van de A2 bij Zijderveld en ten noorden van de A2 bij de Tienhovenseweg, Gemeente Houten bij Schalkwijk en gemeente Wijk bij Duurstede aan het Amsterdam Rijnkanaal bij bedrijventerrein Broekweg.
- **Netcongestie:** de hele provincie Utrecht heeft op dit moment al veel last van netcongestie. Dit leidt tot vertraging van bijvoorbeeld grote woningbouwprojecten, ontwikkeling van bedrijventerreinen maar ook de verdere energietransitie in de regio. Hier kan Defensie ook last van ondervinden, leiden activiteiten van Defensie ook tot congestie of liggen hier juist kansen. Dit is een relevant aspect voor de MER.
- **Detailniveau beoordeling mobiliteit:** in de NRD staat dat effecten voor het thema mobiliteit "minder per locatie, maar generiek worden beschouwd". Ons inziens levert dit onvoldoende beslisinformatie op voor de provincie Utrecht. Het mobiliteitsnetwerk in de provincie, en zeker in het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort waar ook de grote defensierterreinen liggen, staat al fors onder druk. Hier zijn in de huidige situatie al forse investeringen nodig die de regionale budgetmogelijkheden te boven gaan. Een locatie specifieke beschouwing op het onderdeel mobiliteit is in ieder geval voor de Provincie Utrecht vereist voor volledige beslisinformatie en zicht op benodigde investeringen en exploitatielasten. Het is van belang om te zoeken naar slimme combinaties van projecten, bijvoorbeeld als het gaat om de relatie een Bus Rapid Transit op de A28-corridor Amersfoort – Utrecht Science Park en de ontwikkeling van defensierterreinen in dit gebied. Denk daarnaast aan bewegingen tussen de oefenterreinen of kazernes in Utrecht naar andere locaties (zoals een nieuwe kazerne).
- **Benoemen van kansen:** de NRD beschrijft een onderzoeksopzet waarbij met name aandacht is voor de (negatieve) impact. Dat is uiteraard ook de kern van een MER. Tegelijk kan een activiteit van Defensie wellicht ook kansen opleveren voor de koppeling met andere opgaven. Ook hier helpt het als we meer inzicht hebben in de impact en mogelijkheden. Wij denken hier graag over mee. Specifiek noemen wij al het volgende:
 - Mobiliteit: zoeken naar slimme combinaties van projecten, bijvoorbeeld als het gaat om de relatie een Bus Rapid Transit op de A28-corridor Amersfoort – Utrecht Science Park en de ontwikkeling van defensierterreinen in dit gebied met als doel bereikbaarheid te waarborgen. Op dit moment lopen al onderzoeken in U Ned verband (mobiliteitsagenda Regio Amersfoort en het gebiedsonderzoek Spoorzone Amersfoort en Heuvelrugzone), waar informatie uit benut kan worden.
 - Maatregelen voor natuur of klimaatadaptatie op defensierterreinen.
 - Medegebruik van defensierterreinen voor recreatie (bijvoorbeeld gedeelde sportfaciliteiten).

² <https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/energie-en-klimaat/windenergie/planmer-windenergie>

Wij denken graag mee en geven graag input bij het in beeld brengen van potentiële effecten en invloed op andere ontwikkelingen. We willen ook betrokken zijn bij de weging van de criteria en het benoemen van een voorkeursalternatief.

Wij werken op diverse vlakken al samen met het Rijk aan ruimtelijke opgaven. In ons Ruimtelijk Voorstel hebben we de integrale aanpak bij Defensieopgaven ook benoemd. Ons Ruimtelijk Voorstel schetst ook de grote ruimtelijke druk in onze provincie. We waarderen het feit dat u dit erkent en dat u ons betreft bij de ontwikkeling van uw plannen en ook voor inwoners de mogelijkheid biedt om hun standpunt te geven.

Voor het centrale deel van de Heuvelrug, waar ook grote terreinen van Defensie liggen, loopt de gebiedssamenwerking A(mersfoort) tot Z(eist), waar Defensie actief aan deelneemt. Wij zoeken daar nu al gezamenlijk naar oplossingen die niet alleen resultaat bereiken op eigen doelstellingen, maar bij voorkeur van meerwaarde zijn in het gezamenlijk belang. Dit kan een voorbeeld zijn voor andere regionale trajecten.

Wij worden graag betrokken bij het vervolg van de NRD en de totstandkoming en uitvoering van het nationale programma. Wij wensen u veel succes bij de vervolgstappen.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Utrecht,

Voorzitter,
mr. J.H. Oosters

Secretaris,
mr. drs. A.G. Knol-van Leeuwen